

zetnél. A kormány most azt követeli, hogy állami gépen dolgoztasson, ami azonban drágább és nem biztosít számos lényeges lehetőséget. Eredményképpen drágább, de rosszabb szolgáltatás születne.

3. Az adatbázis-előállítók új szerződéstervezete a közvetítőket teljes lincenc-költség megfizetésére kívánja kötelezni. Ez nemcsak a közvetítők, de a használók, sőt az előállítók érdekeit is sérti.

4. Egy állami intézmény megállapodást kötött, hogy adatbázisát egy kereskedelmi vállalattal dolgoztatja fel és hozatja forgalomba. A vállalat kiépített egy file-t, megszervezte a vevőkört, fejlesztette a rendszert. Egy nap az intézmény, előzetes figyelmeztetés nélkül visszavette az adatbázist és töredékáron maga kezdett szolgáltatni.

5. Néhány állami szerv kereskedelemben hozzáférhető adatbázisokból sokkal olcsóbb szolgáltatásokat nyújt, mint amilyenekre bármely más központ képes, kihasználva, hogy nem fizet licenct.

A főkérdés tehát: az állam, amely az adatbázis-tevékenység kialakításában jelentős támogatást nyújtott, miért akar most jó néhány adatbázist megfojtani?

Journal of the American Society for Information Science, 26. k. 5. sz. 1975. p. 305-306./

(Sárdy Péter)

* * *

A könyvtári anyagmozgatás gépesítésének alapelvei

Annak ellenére, hogy a könyvtári anyagok mozgatása a szó szoros értelmében vett nehéz fizikai munka (1000 könyv súlya kb. 450 kg), eddig a Szovjetunióban édeskevés történt megkönnyítése érdekében. Ha valahol egyáltalán gondoltak rá, akkor vagy egyedi berendezéseket terveztek, vagy másutt használatos és alkalmas berendezésekkel voltak kénytelenek beérni. Speciális berendezéseket ui. nem gyártanak. Érdeemes ezért az egész kérdéskomplexumot alaposabban megvizsgálni.

A könyvtárakban használható anyagmozgató berendezések válfajairól az alábbi táblázat ad áttekintést:

1. táblázat

Az üzemeltetés módja	A pálya jellege		
	vertikális vagy me-redek	horizontális vagy lejtős	térátölelő
periodikus	liftek	szállító-kocsik önjáró szállító-kocsik	csőposta elektromágneses csőposta
folyamatos	elevátorok	szállítószalagok	telelift térátölelő szállítószalagok kombinált berendezések

A fenti áttekintés tovább finomítható, ha tekintetbe vesszük a könyvtár raktárainak nagyságát és térbeli elhelyezkedését, valamint a napi forgalmat (lanyha forgalom = napi ezer kötetnél kevesebb, erős forgalom = napi ezer kötetnél több).

Ez táblázatba foglalva, már konkrét követelményt ír elő az anyagmozgatás gépesítésére:

2. táblázat

A raktár jellemzése	Lanyha forgalom	Erős forgalom
Egyszintű, 25 méternél rövidebb raktár	Kézi szállító-kocsi	Horizontális szállító szalag
Egyszintű, 25 méternél hosszabb raktár	a) Horizontális szállítószalag	a) Térátölelő szállítószalag „címző” berendezéssel és önműködő kiürítéssel.
	b) Csőposta a kéréslapok eljuttatására	b) Csőposta a kéréslapok eljuttatására
Kétszintes raktár	a) Nem automatizált lift	a) Térátölelő szállítószalag „címző” berendezéssel és önműködő kiürítéssel.
	b) Kézi szállító-kocsi	b) Csőposta a kéréslapok eljuttatására
Három- és többszintes raktár	a) Lift „címző” berendezéssel és önműködő kiürítéssel	a) Elevátor „címző” berendezéssel és önműködő kiürítéssel
	b) Kézi szállító-kocsi	b) Horizontális szállítószalag
	c) Csőposta a kéréslapok eljuttatására	c) Csőposta a kéréslapok eljuttatására
Egyedi raktárak	Egyedi tervezésű csőposta a kéréslapok eljuttatására	Egyedi tervezésű kombinált szállítóberendezés

Az anyagmozgatás gépesítésének tervezése előtt tüzetesen szemügyre kell venni az olvasók és a könyvtárosok érdekeit, valamint az állomány védelmének szempontjait. Az alábbi követelmények merülnek fel ezzel kapcsolatban:

a megfelelő sebesség biztosítása,
oda-vissza való üzembiztos működés,
a szállító pályák lehetséges legrövidebb útjának és egyenességének megtalálása,
a kiegészítő munkamozzanatok gépesítése,
a szállítás szempontjából számba vehető helyek minél nagyobb részének bevonása az anyagmozgatás gépesített rendszerébe,

a különböző méretű – köztük a nagyméretű – anyagok szállításának lehetővé tétele, annak biztosítása, hogy az anyag szállítás közben ne sérüljön meg, a berendezések minimális tégelybevétele, az olvasó és a könyvtáros szempontjából egyaránt balesetmentes és a lehetséges mértékig zajtalan üzem megteremtése.

EL' BURIH, G. Sz.: Osznovnue principü mehanizacii transportirovki csitateľ'szkih trebovanij i knig v bibliotekah = Naucsnuie i Tehnicseszkie Biblioteki SzSzSzR, 1975. 10. sz. p. 23–28./

(Futala Tibor)

* * *

A könyvtáros véleménye a mikroformátumról

A könyvtárak szempontjából jelenleg a mikroformátumok három típusa tekinthető fontosnak:

tekerccsfilm (16 mm vagy 35 mm széles, esetleg kazettában);

mikrofilmlap (75×125 mm, újabban 105×148 mm méretben), ultrakicsinyítésű (150×) mikrofilmlap, apertúra kártya;

átlátszatlan mikronyomat vagy mikrokártya.

A mikroképtechnika igen gyorsütemű fejlődésre számíthat. Előrejelzések szerint 1985-ben a teljes fotográfiai ipar 17%-ára terjed ki. Ebben a fejlődésben a könyvtárak számára alapvető fontosságú a formátumok és termékek szabványosítása. Nem várható el a könyvtáraktól, hogy különféle gyártó cégek gyártmányaihoz különböző olvasóberendezéseket szerezzenek be.

A mikroformátumú dokumentumok előállítói és fő fogyasztói (a könyvtárak) közti eredményesebb kapcsolat érdekében fontos volna, hogy a gyártó cégek hirdetései tartalmazzák mindazokat a technikai adatokat, amelyek a könyvtár számára szükségesek.

A „piacra vitel” konkrét formáját illetően is eltérés látszik az előállítók, nagykereskedők ill. a könyvtárak véleménye közt. A könyvtárak előnyben részesítik a részletes leírást tartalmazó hirdetéseket, a gyártók a kiállításokat, a nagykereskedők viszont az ügynökhálózatot (amelyet a könyvtárak határozottan elutasítanak).

A terjesztés problémáján túlmenő jelentőséggel bírnak a megfelelő bibliográfiák és indexek, célszerű volna azonban ezeket előre szolgáltatni. A könyvtárak döntő többsége hajlandó vállalni a bibliográfiák és indexek megvásárlásával kapcsolatos költségeket is. Az ilyen, előre elkészített (voltagepp a tervek tartalmazó) bibliográfia jó eszköz a tényleges igények megismerésére is, ez pedig ilyen költséges publikációs tevékenységnél igen jelentős. Sajnos a korábbi gyakorlatban a gyártó cégek

inkább a szakterület szakemberei körében igyekeztek tájékozódni, ez pedig – például pénzügyi okokból – nem mindig vezetett a várt eredményre.

Könyvtárak és előállítók számára egyaránt hasznos áttekinteni a mikroformátumú kiadványok előnyeit és hátrányait – a könyvtár, mint vásárló szemszögéből.

Előnyök:

- a visszakeresés gyorsabb és egyszerűvé tehető;
- tárolási helymegtakarítás érhető el;
- régi, hiányzó folyóiratok pótlásának legolcsóbb eszköze;
- bizonyos kutatási jelentések ebben a formában könnyebben hozzáférhetőek;
- a terjesztési, többszörözési és pótlási költségek kisebbek;
- kis könyvtárak így olyan állományhoz is hozzájuthatnak, amelyre egyébként nem nyílta lehetőségük;
- változó képméret alkalmazásával újságok, térképek, műszaki rajzok reprodukálása könnyen kivitelezhető;
- a COM technika alkalmazása esetén könnyen lehet naprakész;
- a legtöbb folyóiratcikk egy, legfeljebb két mikrofilmlapon elfér;
- könnyű, hordozható olvasóberendezések léteznek.

Hátrányok:

- a kazetta jelentős drágító tényező;
- a használók nem szeretik;
- a tárolásnál fellépő költségmegtakarítást kiegyenlíti a berendezések és fenntartásuk költségei ill. a speciális olvasótér szükségessége;
- a szabad szemmel olvasható másolatok készítése gépés helyigényes;
- a berendezés és a mikroforma nem mindig kompatibilis;
- kicsinyítési arány változó;
- bibliográfiák és indexek gyakran hiányoznak;
- a legtöbb olvasóberendezés kivetítési minősége gyatra;
- karbantartási problémák túlzott idővesztéssel járhatnak;
- a filmezés minőségellenőrzése nem megbízható;
- a rendezett tárolásban problémák állhatnak elő (főként lapalakú formák esetén);
- a mikroformátumú dokumentum olvasása során esetleg szükséges előre-hátra mozgások közben az eredeti hely megtartása nehézkes.
- A célszerű tendencia természetesen a hátrányos tulajdonságok megszüntetése volna. Ez azonban nem minden esetben lehetséges, ilyenkor legalább minimalizálásukra kell törekedni.
- A mikroformátumok használói részéről az alábbi főbb kifogások hangzanak el leggyakrabban:
- a fekete-fehér reprodukció rossz minőségű, még egy-színnyomatú eredeti esetén is (szürkés háttér);